

Pr. Prof. Dr. Ion Vicovan

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” - Iași

SF. IERARH PETRU MOVILĂ, MARE APĂRĂTOR AL ORTODOXIEI: CONTEXTUL, LUCRAREA, IMPORTANȚA

ABSTRACT: *Born in Suceava on the 21st December 1596, in the famous Movilești family, Peter joined the monastic order in 1627, keeping his baptismal name, after studying in Suceava and Poland. Standing out through complex and impressive cultural and spiritual work that he had carried out since his time at Lavra Peșterilor, Peter Mogila would become, in 1633, ‘The Archbishop of Kyiv, Galicia and Little Russia’.*

Under Polish rule, the Ukrainian Orthodox Church faced an unprecedented Catholic proselytizing campaign. As a result, most of the Orthodox hierarchs joined the Brest-Litovsk Union in 1595-1596 due to political, economic, and religious pressure. It was not until more than two decades later, in 1620-1621, that the Orthodox hierarchy was restored, thanks to the ordination of six Orthodox bishops by Patriarch Theophanes III of Jerusalem.

The defence of Orthodoxy, the purpose of the Holy Hierarch Peter Mogila’s life and activity was the effect of multiplying and intensifying the Brotherhoods, of increasing the number of printing presses and published works, especially books of worship and those of spiritual edification, of the establishment of the Theological Academy and, in particular, of the compilation and subsequent discussion, correction and approval of the Confession of Faith which bears his name.

In the 17th century, the 'age of confessions of faith', although several confessions of faith were issued, the only one accepted by the entire Orthodoxy is that of Peter Mogila. Thus, since the confession of faith of a local Orthodox Church, through its approval by the Apostolic Patriarchates, it has become the Confession of Faith of the whole Orthodoxy, of the universal Orthodoxy.

Keywords: Metropolitan Peter Mogila, saint, defender, orthodoxy, Confession of faith]

Repere biografice

Familia

Viitorul ierarh Petru Movilă s-a născut la Suceava, la 21 decembrie 1596¹, din părinții Simion Movilă, fost pârcălab de Hotin, acum (în vremea nașterii lui Petru) portar al Sucevei și hatman al oastei moldovene, și Marghita Melania, fiica boierilor români Hâra, originari de lângă Suceava (Zăhărești). Petru era nepot al mitropolitului

¹ Referitor la anul nașterii, în ultima vreme au apărut o serie de informații potrivit cărora acesta nu ar fi 1596, cum s-a afirmat până acum, ci 1574. Cei care au emis această ipoteză sunt doi cercetători ruși: arheologul Victor Harlamov și filologul Oles Bilodid. Traducerea textului lor a fost făcută de Zamfira Mihail și Dinu Ursu, ea fiind publicată în: *Mitropolia Ardealului*, XXXII (1987). În susținerea ipotezei lor, cei doi au folosit, interpretând greșit, Epitaful gravat pe o placă de argint fixat pe sicriul lui Petru Movilă la 22 decembrie 1646, epitaf care avea o dată, se pare 1574, dar care astăzi nu mai este lizibilă. N. Iorga, în lucrarea *Inscripții din bisericile României* (vol. I, București, 1905, pp. 99-100), a publicat textul de pe inscripția lui Mihai Movilă, din 27 ianuarie 1608, decedat în vârstă de 16 ani și jumătate. Mihai este un frate mai mare al lui Petru, născut pe la 1591-1592, apoi au urmat Gavriil și Petru. Concluzia este limpede: dacă Mihai este fratele mai mare al lui Petru și el s-a născut prin 1591-1592, este clar că viitorul mitropolit s-a născut mai târziu, așa cum opinează cei mai mulți cercetători (NESTOR, Mitropolitul Olteniei, *Viața îmbunătățită, nevoințele dubovnicești și ortodoxia neîndoielnică ale Sfântului Mitropolit Petru Movilă al Kievului și a toată Ucraina*, București, 1996, p. 8).

Moldovei de atunci Gheorghe Movilă (1588-1591) și al voievodului contemporan Ieremia Movilă (1595-1606)².

Familia în care s-a născut viitorul ierarh și sfânt a avut mai mulți membri care au îmbrățișat viața monahală. Bunicul său, Ioan Movilă, s-a călugărit, chipul lui putând fi văzut pe fresca interioară a Mănăstirii Sucevița. Bunica sa, Marinca Hâra, născută Stroici, după ce a rămas văduvă, s-a călugărit cu numele de Protasia, la Mănăstirea Pătrăuți (lângă Suceava, reactivată recent). Unchiul său, cum am amintit deja, era mitropolitul Moldovei, după ce se călugărise la Mănăstirea Probota și trecuse prin stăreția de la Sucevița și episcopia de Rădăuți.

Sora mamei sale, rămânând văduvă, se călugărește cu numele de Singlitichia. Marele vornic Nestor Ureche, rudă a Movileștilor, s-a călugărit cu numele de Nicodim. Tot o rudă a Movileștilor, mitropolitul Teofan al II-lea al Moldovei (1564-1598), a luat marea schimă la Mănăstirea Dohiariu din Sfântul Munte Athos³. Aceasta constituie un fundament esențial în procesul formării sale intelectuale și duhovnicești, dar și al lucrării sale de mai târziu, de apărător al Ortodoxiei.

Așadar, Petru Movilă este descendent al unei vechi familii boierești din Moldova, cu mulți viețuitori în cinul monahal, sfetnici domnești, cărturari și funcționari ai cancelariilor domnești⁴.

La venirea lui Mihai Viteazul în Moldova, la 1600, familia Movileștilor a plecat în pribegie în Polonia, stabilindu-se în cetatea Camenița până în luna aprilie 1601, dată după care a revenit în

² NESTOR, Mitropolitul Olteniei, *Viața îmbunătățită, nevoințele duhovnicești...*, p. 8.

³ NESTOR, Mitropolitul Olteniei, *Viața îmbunătățită, nevoințele duhovnicești...*, p. 10.

⁴ Nicolae STOICESCU, *Sfântul domnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova*, București, 1968, pp. 170-185, *apud* NESTOR, Mitropolitul Olteniei, *Viața îmbunătățită, nevoințele duhovnicești...*, p. 10.

Moldova. Istoricii Nicolae Cartojan⁵ și T.G. Bulat⁶ afirmă că Petru Movilă era o fire înclinată spre studiu și meditație. Cert este că pe tot cursul vieții Petru s-a ridicat deasupra cerințelor unui om de rând⁷.

Studiile

Tânărul Petru Movilă a învățat primele noțiuni de carte în casa părintească, după obiceiul vremii, prin anii 1602-1607. Studiile le-a început la Suceava cu un dascăl trimis de Frăția Ortodoxă din Lvov⁸. Nu este exclus să fi avut și dascăli localnici, moldoveni. De pildă, Anastasie Crimca (care pe vremea aceea era slujitor la biserica domnească din Suceava, iar apoi fiind la Dragomirna, în apropiere de Suceava) putea preda limba slavă, după cum ieromonahul Teodosie Barbovski a fost dascălul lui Ștefan, fiul lui Petru Șchiopul voievod (a domnit în Moldova de patru ori, cu unele întreruperi, între anii 1574-1591).

Ca manuale erau folosite *Catehismul românesc* (tipărit la Brașov de Filip Moldoveanu, în 1581) și *Evanghelia cu învățătură* (tipărită de Coresi, tot la Brașov, în 1581). De asemenea, se consideră că tânărul Petru nu putea să nu fi cunoscut *Alexandria, Varlaam și Ioasaf, Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, care se găseau demult în Moldova⁹.

⁵ Nicolae CARTOJAN, *Istoria literaturii Române vechi*, București, 1980, pp. 258-259, apud NESTOR, Mitropolitul Olteniei, *Viața îmbunătățită, nevoințele duhovnicești...*, p. 12.

⁶ Toma G. BULAT, „Petru Movilă prinț în Moldova, apărător al ortodoxismului”, în: *Buletinul Institutului de istoria Românilor A.D. Xenopol*, Iași, 1941, pp. 4-5, apud NESTOR, Mitropolitul Olteniei, *Viața îmbunătățită, nevoințele duhovnicești...*, p. 12.

⁷ S-a remarcat prin învățătură, viață ascetică, lucrare culturală și, în mod deosebit, prin apărarea dreptei credințe.

⁸ Pr. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Ed. Trinitas, Iași, 2006, p. 28.

⁹ NESTOR, Mitropolitul Olteniei, *Viața îmbunătățită, nevoințele duhovnicești...*, p. 13.

În a doua jumătate a anului 1607, Petru Movilă, împreună cu mama sa Marghita Melania și cu frații Gavriil, Ioan și Moise, a plecat spre Polonia, prin Țara Românească și Transilvania, unde a ajuns la 1608. Au fost găzduiți la Zolkwa, domeniul hatmanului Stanislav Zolkiewski. În același an Petru și-a continuat studiile începute la Suceava, tot cu un profesor de la Frăția Ortodoxă din Lvov¹⁰.

Aici, pe lângă știința de carte, și-a consolidat și credința ortodoxă. Potrivit unor mărturii, Petru Movilă, în Polonia, a urmat și Academia zamosciană, recomandată de Stanislav Zolkiewski fiului său Jan, învățând limbile latină, greacă, slavonă și polonă, dar și gramatica, poetica, retorica, dialectica și teologia¹¹. Acest fapt este menționat și în prefața *Triodului* tipărit în anul 1631, în care își exprimă recunoștința față de Ioan Zamoiski, cancelar al regatului polon¹².

După finalizarea studiilor, Petru Movilă a primit cetățenia poloneză la 1617, intrând sub tutela nobilului Zolkiewski, după obiceiul nobililor polonezi, pentru a deprinde arta militară și bunele maniere. În anul 1620 participă la bătălia de la Țuțora, devenind chiar comandant subaltern în armata polonă, iar în 1621 la cea de la Hotin. Un an mai târziu, în 1622, regele Poloniei Sigismund al III-lea îl recomanda marelui vizir al Porții Otomane pentru domnia Moldovei, ca „un tânăr cu suflet ales și demn de virtuțile strămoșilor săi”¹³.

¹⁰ Această „Frăție” se găsea în situația privilegiată de stavropighie a Constantinopolului.

¹¹ Pr. M. PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, p. 28.

¹² Arhimandritul Petru Movilă menționează în acest sens: „Academia Zamoiska a adus mult folos și propășire chiar neamului nostru (adică ortodocșilor din Polonia), pentru că nu puțini oameni învățați și folositori Bisericii noastre au ieșit de acolo” (P.P. PANAITESCU, *Contribuții la Istoria culturii românești*, București, 1971, pp. 285-287, *apud* NESTOR, Mitropolitul Olteniei, *Viața îmbunătățită, nevoințele duhovnicești...*, p. 15).

¹³ Dacă ar fi vrut să fie domn, ar fi fost. De pildă, el a împrumutat bani și a ajutat pe fratele său Gavriil, când era domnitor al Țării Românești, să poată plăti anual tributul pentru turci. Deci, el n-ar fi putut împrumuta bani și plăti pentru sine dacă ar fi vrut să ajungă domn?

Intrarea în monahism

Aproximativ în aceeași perioadă a părăsit viața militară și, urmare unui puternic îndemn lăuntric, s-a retras la moșia sa Rubejovca, aproape de Kiev. Hotărârea aceasta i-a surprins pe mulți, însă cum avea să scrie el însuși mai târziu: „eu tot ce am avut și chiar pe mine m-am sacrificat pentru lauda lui Dumnezeu și slujirea Lui”¹⁴.

În 1627 se călugărește la Mănăstirea Lavra Pecerska, la puțină vreme fiind ales stareț și cinstit cu rangul de arhimandrit, recunoscut în această demnitate și de regele polon. Nu peste mult timp va primi și titlul de „exarh al Patriarhiei Ecumenice”. „Mireasma sfințeniei” marelui mitropolit se vede încă de la începutul călugăriei, ea manifestându-se prin asceză aspră, rugăciune multă și slujire jertfelnică¹⁵.

Contextul politic și religios al Ucrainei

În urma Marii Schisme (1054), cele două Biserici, Apuseană și Răsăriteană, realizând gravitatea rupturii produse, au început, în

¹⁴ Aceste cuvinte se găsesc în testamentul său din 1646 (cu puțină vreme înainte de moarte). În acest sens, a se vedea: NESTOR, Mitropolitul Olteniei, *Viața îmbunătățită, nevoințele duhovnicești...*, p. 20.

¹⁵ „Din primii ani de la Lavra Pecerska și până în ultimul moment a purtat tainic, pe sub hainele obișnuite, cămașa pocăinței, din păr aspru. Avea acest veșmânt al nevoințelor ascetice, cu nasturi mici, mari, care lăsau pe trup umflături. Aceasta era captușită de jur împrejur cu acești bumbi. Dacă cineva s-ar fi uitat bine asupra ei, ar fi putut spune că este făcută numai din nasturi. Scumpi sunt acești nasturi. Cerul însuși îi are la mare preț când se oferă în schimbul lor. Cine nu recunoaște că și nasturii sunt scumpi când Însuși Domnul așa de scump îi plătește [...]. Nu erau goi acești nasturi, aveau pietre [...]. Când avea asupra-i cămașă de pocăință, era socotită drept platoșă”. Făcea metanii în miez de noapte, „nu o dată având șiroaie de lacrimi pe obraz”, iar adesea, când slujea în prima săptămână din Postul mare, „timp de trei zile ajuna total, nu mânca nimic” („Panegiric la moartea lui Petru Movilă”, pp. 22-23, *apud* NESTOR, Mitropolitul Olteniei, *Viața îmbunătățită, nevoințele duhovnicești...*, p. 22).

diferite moduri, reluarea legăturilor lor cu scopul refacerii unității. Dacă până în 1453 inițiativa a venit preponderent din partea greacă, respectiv a împăraților bizantini, ea concretizându-se prin convocarea și desfășurarea sinoadelor numite unioniste (Lyon, 1274, pentru care a fost câștigat patriarhul Ioan Veccos, Konstanz, 1414-1418, și Ferrara-Florența, 1438-1439, la care un rol important l-a avut patriarhul Iosif al II-lea), după 1453 (căderea Constantinopolului), ea a venit exclusiv din partea romană și s-a manifestat prin folosirea iezuitorilor în aceste acțiuni, prin înființarea de congregații speciale (*De propaganda fidae*), prin înființarea de colegii pentru uniții orientali, prin scrisori adresate patriarhilor de Constantinopol (de exemplu, scrisoarea papei Grigorie al XIII-lea către patriarhul Ieremia al II-lea), mai târziu enciclice adresate tuturor ortodocșilor (secolul al XIX-lea) și, mai ales, prin implicarea politicului acolo unde acest lucru a fost posibil.

Așa a fost situația Ucrainei, aflată sub stăpânire politică catolică, cum va fi, mai târziu, cea din Transilvania:

„Asupriți ca niște robi, lipsiți de drepturi politice și sociale, nefiind socotiți ca națiune, ținuteți sub apăsarea seculară a guvernului și a nobililor, în stare de sărăcie și de ignoranță, aduși de multe ori la disperare și revoltă sângeroasă, trăind și muncind doar în folosul unor stăpâni străini de neamul și de credința lor, care-i disprețuiau și urau cu patimă, rutenii din Polonia-Lituania și românii din Transilvania habsburgică s-au găsit în situația de a vedea în uniație singura cale de îmbunătățire a stării lor politice și sociale și a se sustrage exploatarea și derăderii al cărei obiect erau”¹⁶.

În 1569 s-a încheiat așa-numita „Uniune de la Lublin”, prin care Polonia se unea cu Lituania. Întinse teritoriile, de la Marea Baltică

¹⁶ Teodor M. POPESCU, „Cum s-au făcut «unirile» cu Roma?”, în: *Ortodoxia*, I (1949), 2-3, pp. 138-139.

până la Marea Neagră, care formau până atunci marele cnezat al Lituaniei, au fost alipite acum regatului Poloniei, unul dintre cele mai puternice state din Europa Medievală. Aceste teritorii erau locuite aproape în întregime de ruși albi (bieloruși) și ucraineni ortodocși. Era firesc ca regatul polon catolic să urmărească și consolidarea Catolicismului în aceste părți, mai ales că în Galiția (Halici) Ortodoxia era destul de puternică, fiind patronată de câțiva nobili ortodocși (în 1539 se înființase Episcopia Ortodoxă de la Lvov, ca o continuatoare a celei din Halici, apoi altele). Credincioșii bieloruși, ucraineni și ruteni din regatul Poloniei erau grupați în jurul Bisericii, la fel ca românii din Transilvania. În marile orașe credincioșii ortodocși au pus bazele unor „frății” pentru apărarea Ortodoxiei și pentru promovarea culturii slavone tradiționale.

Propaganda catolico-iezuită împotriva Ortodoxiei era însă în plină desfășurare, fiind susținută de regele Sigismund al III-lea al Poloniei (1587-1632). Prin uneltirile și intrigile iezuiților, o bună parte dintre episcopii și preoții ortodocși din aceste părți au fost siliți să adere la unirea cu Roma. Punctul culminant al acestei campanii l-a constituit „unirea” de la Brest, în urma sinodului desfășurat între 16-20 octombrie 1596. La scurt timp după încheierea acestui act au trecut la uniație mulți episcopi, care, ulterior, au devenit adversari ai Ortodoxiei (între care și arhiepiscopul de Poloțk, Meletie Smotrițki, autorul unui catehism catolic), precum și numeroși nobili, care urmăreau să facă parte din dieta (seimul) Poloniei¹⁷.

În urma înființării Bisericii unite, bisericile ortodoxe au început să fie dărâmate, închise sau vândute celor de alte confesiuni, de la care ortodocșii trebuiau să le închirieze, averile bisericilor ortodoxe confiscate, iar credincioșii lipsiți de drepturi și siliți să îmbrățișeze uniația. Cele mai multe biserici din Kiev, inclusiv Catedrala Mitropolitană, au intrat în stăpânirea iezuiților. S-au înființat colegii iezuite în diferite orașe, prin care se urmărea catolicizarea și polonizarea nobilimii

¹⁷ Pr. M. PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, p. 29.

lituaniene, bielorusse și ucrainene, până atunci majoritar ortodoxă. În favoarea Ortodoxiei s-au ridicat cazacii zaporojeni.

Restabilirea ierarhiei ortodoxe a fost realizată abia prin anii 1620-1621, când patriarhul Teofan al III-lea al Ierusalimului (1608-1644), aflat în drum de la Moscova spre eparhia sa, a hirotonit șase episcopi ortodocși, precum și un nou mitropolit al Kievului, Ion Borețki, în locul celor ce trecuseră la unirea cu Roma¹⁸.

Petru Movilă, apărător al Ortodoxiei

Calitatea de „apărător al Ortodoxiei” a celui care avea să primească recunoașterea și cinstirea de sfânt este de înțeles, având în vedere familia evlavioasă în care s-a născut și a fost crescut (cu mai mulți membri în slujirea Bisericii, în mod deosebit în monahism, cum am văzut mai sus), vocația, respectiv chemarea la viața monahală căreia i-a dat curs, dar, fără îndoială, și „provocările” la care era supusă Ortodoxia (prozelitismul catolic agresiv). Însă mai presus de toate acestea, trăirea lui în „duhul” și „mireasma sfințeniei”. Cu alte cuvinte, viața lui interioară, lăuntrică s-a manifestat în numeroase elemente externe.

Astfel, încă din momentul alegerii sale ca arhimandrit și stareț la Pecerska, Sf. Petru Movilă a început „lupta” pentru apărarea și restaurarea Ortodoxiei, având o adevărată și eficientă strategie. În acest demers l-au ajutat renumele câștigat până la această dată, numele bun al Lavrei Pecerska, statutul de stavropighie a mănăstirii și calitatea de exarh al Patriarhiei Ecumenice. Pașii făcuți de marele ierarh în apărarea Ortodoxiei locale au fost:

– în 1628 a împiedicat încercările arhiepiscopului Meletie Smotrițki de a pune în circulație un catehism colorat catolic;

¹⁸ Pr. M. PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, p. 30.

– după ce a readus rânduiala în rândul monahilor de la Pecerska, a pus la punct tiparnița de la Lavră, tipărind mai multe cărți liturgice și ascetice;

– în 1631 a înființat colegiul care va sta la baza Academiei movilene;

– s-a îngrijit de tipărirea unor cărți pentru tineri, pentru că el se întreba: „Ce preț are învățătura fără evlavie, fără bună creștere, fără morala care netezește asprimile sufletului și-l îmbunează?”¹⁹.

Preocupările sale duhovnicești reies și din sfaturile pe care le dă fratelui său Moise, care ajunge domnitor la Iași în anul 1631:

„Dator ești nu numai să ai grijă de tine, ci să aduci folos supușilor, să te ocupi nu numai de cele politicești, ci și să te deprinzi întru cele duhovnicești, să te îngrijești nu numai de cele lumești, ci și de cele dumnezeiești, nu numai să stăpânești, ci să fii pildă pentru supuși”²⁰.

Ca sfat ce rezumă gândirea politică și sentimentele pe care autorul le nutrea pentru pământul unde văzuse lumina zilei, îi scrie fratelui său: „Pentru libertatea patriei și a supușilor tăi să te lupti bărbătește”²¹. În același sens, în prefața unui *Triod* tipărit la Kiev în 1640 scria: „Fiind creat omul din trup și suflet, există, deci, pâinea pentru trup și este o pâine pentru suflet, asemenea manei cerești, sfânta rugăciune”²².

Ca arhimandrit și egumen al Lavrei, Petru Movilă a participat, în calitate de reprezentant și locțiitor al mitropolitului de Kiev,

¹⁹ Pr. M. PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, p. 24.

²⁰ Prefața *Triodului înflorat*, tipărit la Kiev în anul 1631. Traducere în limba română a fost realizată de G. Mihăilă și se regăsește în volumul intitulat *Contribuții la istoria culturii române vechi* (București, 1972, pp. 194-195, apud NESTOR, Mitropolitul Olteniei, *Viața îmbunătățită, nevoințele duhovnicești...*, pp. 24-25).

²¹ P.P. PANAITESCU, „Petru Movilă și românii”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LX (1942), 9-10, p. 8.

²² P.P. PANAITESCU, „Petru Movilă și românii”, p. 28.

la lucrările Dietei care au dus la alegerea ca rege al Poloniei a lui Vladislav al IV-lea (1633-1648), cel alături de care luptase la Hotin. Prin autoritatea și personalitatea sa, a reușit să adune în preajmă-i mulți nobili poloni din Dietă. Fiind ales, noul rege s-a văzut silit să recunoască unele drepturi și libertăți ale ortodocșilor din regatul său prin așa-numitele „articole de împăcare” dintre ortodocși și uniți, semnate de Vladislav la 1 noiembrie 1632, cu câteva zile înainte de încoronarea sa.

Printre altele, au fost câștigate:

- libertatea de cult a Ortodoxiei în regatul polon, recunoașterea legală a Mitropoliei Ortodoxe a Kievului, cu episcopiile sufragane: Lvov (singura episcopie cu existență continuă), Luțk, Przemysl și Mstislav;
- dreptul pentru Biserica Ortodoxă de a avea biserici, tipografii și spitale;
- menținerea frățiilor ortodoxe și dreptul de a înființa altele;
- restituirea tuturor bisericilor ortodoxe din Kiev luate samavolnic de uniți;
- dreptul de a dobândi orice demnități în stat etc.:

„Demult nu mai dobândise Biserica Ortodoxă și, prin ea, credincioșii ucraineni, o biruință atât de însemnată, iar căpetenia acestei biruințe, tânărul arhimandrit Petru Movilă, drept recunoștință a fost ales într-un glas «arhiepiscop al Chievului, al Galiției și al întregii Rusii»²³.

Prin urmare, în anul 1633 Petru Movilă este ales mitropolit al Kievului, Galiției și al întregii Rusii (Mică). Alegerea sa a fost recunoscută atât de patriarhul ecumenic Chiril Lukaris (1620-1638, păstorind cu patru întreruperi), cât și de regele Poloniei Vladislav. A fost hirotonit arhieru la 28 aprilie 1633, de către Ieremia Sinaroski,

²³ Pr. M. PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, p. 35.

exarh al Patriarhiei Ecumenice, împreună cu doi episcopi sufragani, în Catedrala „Adormirea Maicii Domnului” din Lvov, iar la 5 iulie a avut loc întronizarea în Catedrala „Sfânta Sofia”.

Misiunea mitropolitului era complexă: el trebuia să întărească Ortodoxia împotriva propagandei catolice poloneze care dusesese la unirea de la Brest-Litovsk (1595-1596). El urmărea ca, prin tipografie și prin școală, să lumineze poporul ucrainean. În vremea sa, numărul tipografiilor a ajuns la zece, dintre care numai la Kiev funcționau trei. S-au pus bazele unor noi organizații, asociații de preoți și mireni pentru apărarea credinței. S-au înființat spitale și s-au tradus cărți fundamentale pentru apărarea dreptei credințe. În 1633 a început restaurarea Catedralei Ortodoxe din Kiev, „Sfânta Sofia”. În același timp a restaurat și Lavra Pecerska. A mărit numărul frățiilor ortodoxe și le-a intensificat activitatea.

Pe plan intern, Petru Movilă, în vederea întăririi Ortodoxiei, a instituit vicari, unul pentru Ucraina, altul pentru Bielorusia-Lituania, și protopopi. La rândul lor, protopopii erau supravegheați de oameni de încredere ai mitropolitului, recrutați dintre călugării cu învățătură. În fiecare an convoca soborul preoților și protopopilor pentru a lua hotărârile necesare pentru bunul mers al vieții bisericești. De asemenea, s-a organizat un consistoriu alcătuit din oameni învățați pentru cercetarea și judecarea abaterilor clerului, când era cazul. A luat măsuri împotriva recăsătoririi preoților, pentru întărirea disciplinei monahale, pentru oprirea femeilor creștine de a sluji la evrei etc.

După Brest-Litovsk, Catholicismul lucra la distrugerea Ortodoxiei în Polonia, Ucraina și Lituania. Odată cu apariția uniației în aceste părți ale Europei, papa Clement al VIII-lea exclama: „O, rutenii mei, eu nădăjduiesc ca prin voi să aduc întregul Orient la Biserica Romei”²⁴. Același lucru îl făceau și cei ce au publicat și răspândit,

²⁴ Pandelescu OLTEANU, „Izvoare originale și modele bizantino-slave în operele mitropolitului Varlaam”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXVIII (1970), 1-2, p. 119, *apud* Pr. M. PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, p. 30.

începând cu anul 1629, *Mărturisirea de credință* a patriarhului Chiril Lucaris. Chiar uniții sunt de acord că Petru Movilă a fost silit de contextul istoric să fie luptător împotriva Calvinismului; împotriva Catolicismului se zice că a fost „exagerat”, iar în privința Ortodoxiei a fost un apărător dârz, motiv pentru care a și fost canonizat.

La începutul activității sale mitropolitul trebuia să refacă multe biserici din eparhie, care ajunseseră într-o stare destul de degradată, să corecteze și să îndrepte cărțile de cult, să sistematizeze tipicul tainelor și ierurgiilor bisericești, să alcătuiască și să răspândească mărturisirea de credință ortodoxă.

Apărarea Ortodoxiei prin tipărirea de cărți

O importantă carte de cult de care s-a îngrijit Sf. Ierarh Petru Movilă a fost *Molitfelnicul* sau *Evhologhionul*. Această voluminoasă lucrare, cu peste 1500 de pagini și 126 de slujbe, a fost tipărită în 1640 la Lavra Pecerska. Necesitatea apariției ei a fost impusă de faptul că

„în cărțile liturgice tipărite până atunci pentru ucrainenii se strecuraseră unele greșeli ce au dus la deformarea multor rânduieli de cult ortodoxe. Pentru înlăturarea acestui neajuns, mitropolitul Petru Movilă a consultat felurite ediții grecești, paleoslave și chiar catolice, în vederea stabilirii textului original”²⁵.

Această metodă a fost aplicată și în cazul altor cărți. De pildă, la tipărirea *Octoiubului* de la Lvov din 1630 a cercetat și un manuscris de la Mănăstirea Neamț, trimis de domnitorul Moldovei Miron Barnovschi. În *Molitfelnic*, mitropolitul a adăugat și anumite

²⁵ Pr. M. PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, p. 38.

explicații cu privire la felul în care trebuie să se pregătească preoții pentru slujbe, precum și unele sensuri liturgice și dogmatice ale acestora.

Menționăm că, pe lângă cărțile de slujbă tipărite, mitropolitul Petru Movilă a publicat, într-o frumoasă limbă slavo-bisericească, și lucrări de zidire duhovnicească, însoțite de îndemnuri folositoare: *Canonul ce se citește de preoți înainte de împărtășirea cu Sfânta Euharistie*, *Canonul la ieșirea sufletului*, *Canonul pentru creația lumii*; *Canonul pentru plângerea strămoșilor izgoniți din Rai*, *Rugăciunea pentru mântuirea creștinilor ortodocși de suferințele ce vin de la eretici* etc.

În același scop, al zidirii duhovnicești a păstoriților, ierarhul Petru Movilă a tipărit și cărți de învățătură: *Capitolele parenetice ale diacônului Agapet*, *Așezămintele ascetice ale lui Dorotei*, *Omiliile Sfântului Macarie Egipteanul*, *Istoria lui Varlaam și Ioasaf*, *Minunile peșterilor Kievului*, toate tipărite la Kiev. Aceeași motivație a stat și la baza pregătirii unui corpus hagiografic, plănuiind traducerea din nou a colecției *Viețile sfinților* din limba greacă, după lucrarea Sf. Simion Metafrastul. Moartea prematură însă l-a împiedicat să ducă la bun sfârșit acest proiect. Tot un vis neîmplinit al său a fost și tipărirea Sfintei Scripturi, pentru care pregătise deja 400 de gravuri.

Nu putem să nu amintim de principala operă polemică scrisă de Petru Movilă împotriva catolicilor, *Lithos* sau *Piatra din praștia adevărului al Sfintei Biserici Ortodoxe Ucrainene*. Lucrarea a fost tipărită la Kiev în 1644, ca răspuns la învinuirile aduse Bisericii Ortodoxe și slujitorilor ei de renegatul Casian Sakovici, trecut mai întâi la uniți, apoi la catolici. Pentru ca lucrarea să aibă o circulație cât mai largă, Petru Movilă a scris-o în limba polonă²⁶.

Opera de redresare a Bisericii Răsăritului și de precizare a atitudinii proprii față de caracterul militant al Protestantismului și al Catolicismului a fost cel mai bine concretizată prin alcătuirea

²⁶ Pr. M. PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, p. 33.

Mărturisirii de credință, operă ce a primit girul întregii Ortodoxii. Scopul *Mărturisirii* lui Petru Movilă a fost acela de a oferi și ortodocșilor posibilitatea să aibă o învățătură de credință și de morală creștină proprie, o carte care să-i ferească de catehismele altor confesiuni (calvinii aveau *Catehismul* lui Jean Calvin, catolicii tipăriseră după 1596 mărturisiri de credință pe care le răspândeau și printre ortodocși).

Prima versiune a lucrării lui Petru Movilă, scrisă în limba latină, s-a intitulat *Expositio fidei Ecclesiae Russiae Minoris*. Ea a fost cerțată de un sinod local de la Kiev din septembrie 1640. Întrucât sinodalii nu au căzut de acord asupra a două puncte (purgatoriul, întrebarea a 66-a, și momentul prefacerii darurilor, întrebarea 107²⁷), s-a hotărât ca ea să fie discutată de un sinod mai mare pentru a primi și girul Ortodoxiei. După cum se știe, lucrările sinodului s-au desfășurat la Iași în 1642²⁸. De ce la Iași? Pentru că la acea vreme Constantinopolul era sub turci, iar Kievul sub influență catolică; la Iași, pentru că mitropolitul însuși era moldovean, Vasile Lupu, domnitorul, era un mare susținător al Ortodoxiei, iar Sfântul Varlaam era nu doar un bun cunoscător al învățăturii ortodoxe, ci și un renumit om de cultură. Patriarhul ecumenic Partenie I și-a dat acordul pentru desfășurarea lucrărilor sinodului, trimițându-și doi reprezentanți: Porfirie, fost mitropolit de Niceea, și ieromonahul Meletie Sirigul, predicatorul patriarhiei, cel mai învățat teolog grec din secolul al XVII-lea. Mitropolitul Petru Movilă a trimis trei delegați din Kiev: Isaia Kozlovski, primul rector al colegiului movilean, Iosif Gorbițki, rectorul în funcție, și Ignatie Starușici, fost rector și predicator al Catedralei „Sfânta Sofia”. Din partea Bisericii din

²⁷ Pr. Viorel IONIȚĂ, „La aniversarea a 350 de ani de la Sinodul de la Iași”, în: *Analele științifice ale Universității Al.I. Cuza din Iași (SN), Teologie, I* (1992), pp. 81-82.

²⁸ Cea mai recentă lucrare apărută pe tema Sinodului de la Iași este cea publicată în anul 2002, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei: *Sinodul de la Iași și Sfântul Petru Movilă 1642-2002*, Ed. Trinitas, Iași, 2002.

Moldova au participat: mitropolitul Varlaam și episcopii Evloghie al Romanului, Anastasie al Rădăuților și Gheorghe al Hușilor, precum și Sofronie Pociatki, egumenul Mănăstirii „Sfinții Trei Ierarhi”. Din Țara Românească, din cauza neînțelegerilor dintre Matei Basarab și Vasile Lupu, n-a luat parte niciun ierarh²⁹.

Amintim aici și faptul că, referindu-ne la evenimentul de la Iași, noi îl numim sinod, deși în decursul timpului el n-a fost acceptat de toți ca având acest statut. Dacă Nicolae Iorga îl numește „soboraș”, diminuându-i astfel importanța sa, bizantinologul Alexandru Elian și alții au numit întrunirea de la Iași „conferință panortodoxă”. Că n-a fost efectiv un sinod, afirmă Nicolae Iorga, o dovedesc numărul redus al delegaților, că n-a dat niciun canon și altele³⁰.

La obiecțiile de mai sus răspundem foarte simplu. În primul rând, calitatea unui sinod n-o dă atât numărul participanților, cât

²⁹ Pr. M. PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, p. 35.

³⁰ O analiză a obiecțiilor aduse Sinodului, precum și a răspunsurilor la ele o face reputatul profesor Viorel Ioniță, specialist în Istoria Bisericii Universale, în studiul citat în materialul de față: „La aniversarea a 350 de ani de la Sinodul de la Iași”, pp. 79-80. Autorul enumeră (și răspunde) la cele cinci obiecții aduse sinodului: 1. Nu s-au păstrat acte (răspuns: nici actele sinoadelor I și II Ecumenice nu s-au păstrat); 2. Nu s-au luat hotărâri dogmatice (răspuns: cercetarea și îndreptarea *Mărturisirii de credință* constituie o „hotărâre dogmatică” de mare importanță); 3. Nu s-au dat canoane (răspuns: nici Sinoadele V și VI Ecumenice n-au dat canoane); 4. N-au participat episcopi, cu excepția lui Porfirie, fost mitropolit al Niceei (răspuns: faptul că nu sunt menționați expres nu înseamnă că n-au participat ierarhi; au participat ierarhii moldoveni, altfel nu se poate concepe aprobarea *Mărturisirii de credință* la un sinod inferior celui de la Kiev, lucru dovedit și de insistența lui Meletie Sirigul de a condamna capitolele publicate sub numele lui Chiril Lucaris); 5. Dacă ar fi fost sinod la Iași, n-ar fi fost nevoie de aprobarea *Mărturisirii* lui Petru Movilă dată la Sinodul de la Constantinopol din martie 1643 (răspuns: aprobarea dată de Patriarhia Ecumenică nu anulează caracterul Sinodului de la Iași, ci este vorba de pronunțarea unei hotărâri la cel mai înalt grad, aprobare pe care au semnat-o apoi și patriarhii Ioanichie al Alexandriei, Macarie al Antiohiei și Paisie al Ierusalimului).

receptarea hotărârilor lui de către întreaga Biserică. Cu toate că a participat un număr restrâns de ierarhi și delegați, începând cu anul 1643 această *Mărturisire* a fost, rând pe rând, acceptată de întreaga Biserică Ortodoxă, ea devenind ceea ce a rămas până astăzi: *Mărturisirea de credință* a Bisericii Ortodoxe. Cât privește canoanele, au fost și sinoade ecumenice, de pildă al V-lea și al VI-lea, care n-au dat niciun canon. Așadar, rămânem la ideea că ceea s-a petrecut la Iași a fost un sinod³¹.

Lucrările lui s-au desfășurat la trapeza Mănăstirii „Sfinții Trei Ierarhi”, în perioada 15 septembrie – 27 octombrie 1642. Știri despre sinod avem de la Meletie Sirigul, precum și dintr-o scrisoare în limba italiană a medicului danez (sau olandez) Scocardi, medicul lui Vasile Lupu³². Se consideră că lucrările sinodului s-au purtat în limba latină, limbă cunoscută de toți participanții, iar pe parcursul lucrărilor Meletie Sirigul(1586-1664) traducea conținutul *Mărturisirii* în limba greacă din limba latină în care fusese scrisă.

Au fost cercetate cele 261 de întrebări și (tot atâtea) răspunsuri ale *Mărturisirii* (împărțită în trei părți, potrivit celor trei virtuți teologice: credința – aici tâlcuind Simbolul credinței; nădejdea – lămurirea Rugăciunea Domnească și cele nouă fericiri; dragostea – unde a prezentat datoriile creștinului față de Dumnezeu și de aproapele, *Mărturisire* întemeiată pe învățătura Sfintei Scripturi, a Sfinților Părinți – Sfinții Ciprian, Ioan Gură de Aur, Chiril al Ierusalimului, Ioan Damaschin – și pe canoanele Bisericii³³), sinodalii contestând cele două puncte care fuseseră respinse și de sinodul de la Kiev din 1640. Corectând punctele de credință menționate, *Mărturisirea* Sf. Petru Movilă a fost trimisă sinodului patriarhal din Constantinopol.

³¹ Pr. Alexandru MORARU, „Contribuția românească la Sinodul de la Iași (1642)”, în vol. *Sinodul de la Iași și Sf. Petru Movilă 1642-2002*, Ed. Trinitas, Iași, 2002, p. 70.

³² Pr. V. IONIȚĂ, „La aniversarea a 350 de ani de la Sinodul de la Iași”, p. 79.

³³ Pr. M. PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, 2006, p. 34.

În 1643, sinodul patriarhal prezidat de Partenie I (1639-1644)³⁴, a aprobat ca traducerea greacă a *Mărturisirii* lui Petru Movilă să devină *Mărturisirea ortodoxă a credinței universale și apostolice a Bisericii orientale*³⁵. Această hotărâre a fost semnată ulterior și de ceilalți patriarhi răsăriteni: Ioanichie al Alexandriei (1645-1657), Macarie al Antiohiei (1647-1672) și Paisie al Ierusalimului (1645-1660). Astfel, lucrarea mitropolitului Petru Movilă devine, după Simbolul credinței și *Dogmatica* Sf. Ioan Damaschin, a treia mărturisire de credință a Bisericii Ortodoxe. Petru Movilă a publicat versiunea latină încă din timpul vieții, în 1643, la Amsterdam, apoi o nouă ediție, tot în latină, a apărut la Leipzig, în 1659. Prima ediție în limba greacă a apărut la Amsterdam (ca și cea latină), în 1667. În limba română, ea a fost tradusă și tipărită pentru prima oară la Buzău, în 1691. Până acum s-au tipărit 20 de ediții în limba română³⁶.

Spre sfârșitul anului 1646, Petru Movilă, simțind că sfârșitul îi este aproape, și-a scris testamentul. În conținutul acestuia mărturisea că „în credința sfântă în care m-am născut, în aceeași credință doresc să mă prezint înaintea lui Dumnezeu”. Apoi, potrivit făgăduinței sale, toată averea primită de la părinți și cea agonisită o lasă o parte pentru „restaurarea bisericilor lui Dumnezeu”, iar altă parte pentru înființarea de școli la Kiev.

³⁴ La sinod au participat opt mitropoliți și 13 dregători bisericești, prezidați fiind de patriarhul Partenie al Constantinopolului († IUSTIN MOISESCU, *Dosoftei mitropolitul și alte scrieri*, în coll. *Opera integrală*, vol. V, Ed. Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului & Anastasia, 2003, p. 176).

³⁵ SF. PETRU MOVILĂ, *Mărturisirea Ortodoxă a credinței universale și apostolice a Bisericii Orientale*, trad. T. Diaconescu, Ed. Doxologia, Iași, 2012.

³⁶ Precizăm, citându-l pe marele filolog clasic Traian Diaconescu de la Iași, că „în cultura română, această operă a lui Petru Movilă nu a fost tradusă niciodată, până azi [2012 - n.n.], din limba latină. Versiunile care au circulat până în prezent au avut la bază textul grec, realizat de Meletios Syrigos la Iași”. Același autor menționează (și) numărul de ediții în limba română, 20 („Notă asupra ediției”, în SF. PETRU MOVILĂ, *Mărturisirea Ortodoxă...*, p. 32).

După dorința sa, a fost înmormântat într-un chip foarte simplu, în Catedrala „Adormirea Maicii Domnului”, în ziua de 9 martie 1647.

În calitate de monah, făcea metanii zilnic, se ruga cu lacrimi, mai cu seamă la miezul nopții, ținea post foarte aspru în Postul Mare. Când slujea Sfânta Liturghie, trei zile nu mânca nimic, purta cămașa pocăinței pe sub hainele obișnuite, umbla încins cu un lanț etc.

Viața lui curată a fost recunoscută chiar și de credincioșii aparținători altor confesiuni. De pildă, într-un memoriu alcătuit către Sinodul uniat din Kiev se afirma că „smeritul Petru Movilă este suflet bun, liturghisește de două ori pe săptămână, este cumpătat, păstrează castitatea, își îndeplinește funcțiile conștiincios, îi place disciplina religioasă”³⁷.

Marele ierarh român, patriarhul Iustin Moiescu, referindu-se la viața și opera Sf. Petru Movilă, l-a descris sintetic și precis: „Înzestrat cu minte limpede, bărbat cu multă știință de carte și cu înflăcărată râvnă creștinească, el se nevoiește să dea Bisericii sale un îndreptar de credință și de viață”³⁸.

În *Prefața* ediției a 18-a a *Mărturisirii de credință* din 1942, mitropolitul Tit Simedrea și-a exprimat nedumerirea față de învinuirile ce se aduc cuprinsului *Mărturisirii Ortodoxe* de către unii teologi ortodocși:

- teologul rus din diaspora G. Florovsky, care a declarat la Congresul teologic de la Atena, în 1936, că „*Mărturisirea Ortodoxă* este croită în întregime numai din stofă catolică”;
- teologul bulgar Ștefan Țankow, care socotește „*Mărturisirea Ortodoxă* ca fiind o carte simbolică de foarte puțină importanță”;
- teologul grec Dimitrie Balanos, care pretinde că această scriere „este un simplu catehism rusesc din secolul al XVII-lea [...], străin de spiritul grecesc [...], o manifestare a spiritului epocii și nimic mai mult”.

³⁷ † Nestor VORNICESCU, „Sfântul Petru Movilă. Monografie hagiografică”, în vol. *Sinodul de la Iași...*, p. 163.

³⁸ † Iustin MOISESCU, *Dosoftei mitropolitul și alte scrieri*, p. 175.

Este mai presus de orice îndoială, afirmă patriarhul Iustin, că aceste opinii sunt cu totul străine de concepția Bisericii Ortodoxe. Dincolo de argumentele pe care le aduce în apărarea ei mitropolitul Tit Simedrea, patriarhul Iustin, doar afirmând sau întărind această idee, „reproduce” o pagină scrisă „de unul dintre cei mai mari teologi ai vremurilor noastre”, Hristos Andrutsos. Patriarhul amintit citează din cunoscuta lucrare a acestui mare teolog grec apărută în 1930. Referindu-se la *Mărturisirea Ortodoxă*, acesta, între altele, scrie:

„Mărturisirea lui Petru Movilă, după conținut, este o expunere foarte completă și, în același timp, foarte pătrunzătoare a sistemului dogmatic și moral al Bisericii Ortodoxe, iar ca formă, este un catehism plin de viață, scris cu tărie de cuvânt și cu excepțional farmec în limba populară, aducând aminte de stilul simplu și, totodată, impunător al vechilor părinți ai Bisericii, din care autorul scoate argumentele și materialul. Cu toate că rânduirea materiei, diviziunea și subdiviziunea nu sunt reușite peste tot, iar unele capitole îndeosebi, adică cel despre Taine și despre cele șape păcate de moarte, se găsesc sub înrâurirea vădită a teologiei scolastice, totuși, în general, opera lui Movilă respiră duhul Bisericii Ortodoxe Răsăritene în toată mărita lui vechime și așa cum el străbate în scrierile marilor părinți ai Bisericii: Grigorie, Atanasie, Vasile și Ioan Damaschin, rămânând pururea un monument de foarte mare preț al Ortodoxiei și pentru Simbolică o carte ajutătoare cu totul neîntinată de rătăciri”³⁹.

Și concluzia patriarhului Iustin este categorică: „limpezi și categorice, precizările profesorului Hr. Andrutsos, în *Simbolica* sa, infirmă opiniile personale exprimate de scriitorii care numai în trecut s-au ocupat cu *Mărturisirea Ortodoxă*”⁴⁰.

³⁹ Hristu ANDRUTSOS, *Simbolica*, Atena, 1930, pp. 43-44, *apud* † Iustin MOISESCU, *Dosoftei mitropolitul și alte scrieri*, pp. 182-183.

⁴⁰ † Iustin MOISESCU, *Dosoftei mitropolitul și alte scrieri*, p. 183.

O tangențială referire la *Mărturisirea* lui Petru Movilă face și Hrisostom Papadopoulos, arhiepiscopul Atenei, și în același sens cu afirmația profesorului Andrusos: „Ușoara influență a teologiei scolastice în ce privește forma de expunere nu are importanță”⁴¹.

Importanța

Originar dintr-o zonă în care credința ortodoxă era cunoscută și trăită, într-o familie cu mulți membri care au îmbrăcat „chipul îngeresc”, Sf. Ierarh Petru Movilă a crescut, s-a format și a cultivat atât știința de carte, cât mai ales viața duhovnicească. A trăit Ortodoxia, dar și a apărât-o în diferite chipuri.

A apărât atât Ortodoxia locală, în țară, prin măsurile luate (înmulțirea Frățiilor ortodoxe, a tipografiilor și cărților publicate, a lucrărilor alcătuite, a măsurilor administrative întreprinse în vederea întăririi Ortodoxiei, a învățaturii și trăirii ei). De aceea, un mare filolog, cunoscător al vieții și activității Sf. Petru Movilă, a afirmat că el a fost „un ctitor cultural excepțional și un mitropolit providențial”, „reclădind din ruine Biserica Ortodoxă slavă din regatul Poloniei (care cuprindea atunci o parte din Ucraina și Bielorusia)”⁴².

În același timp, Sf. Ierarh Petru Movilă a avut o contribuția fundamentală și pentru apărarea Ortodoxiei universale prin alcătuirea Mărturisirii de credință ce-i poartă numele, el fiind numit „părintele Teologiei Ortodoxe moderne”⁴³.

⁴¹ Hrisostom PAPADOPOULOS, „Înrâuriri din afară asupra teologiei ortodoxe în secolele al XVI-lea și al XVII-lea”, în: *Anuarul științific al Facultății de Teologie de la Universitatea din Atena*, 1936-1937, pp. 18-36, *apud* † Iustin MOISESCU, *Dosoftei mitropolitul și alte scrieri*, p. 227.

⁴² SF. PETRU MOVILĂ, *Mărturisirea Ortodoxă...*, p. 27.

⁴³ A fost supranumit astfel de istoricul Bisericii Ortodoxe Ruse, Macarie, iar la noi a fost pus în circulație de Ghenadie Enăceanu [Irineu MIHĂLCESCU,

Să nu uităm că secolul al XVII-lea reprezintă secolul *Mărturisirilor de credință*. Ca urmare a prozelitismului agresiv exercitat de cele două Biserici, catolică și protestantă, Ortodoxia a luat atitudine⁴⁴. Astfel, au apărut *Mărturisirile* lui Mitrofan Kritopoulos, Petru Movilă, Dositei al Ierusalimului și cea a lui Nicolae Milescu Spătarul. Dintre toate, cea a Sf. Ierarh Petru Movilă este mai completă și sistematică, doar ea primind girul autorității bisericești și doar ea fiind asumată ca *mărturisire* a întregii Ortodoxii.

Dacă Kritopoulos și Dositei, cât și Milescu, au scris oarecum în nume personal, fără sancționarea oficială a Bisericii, opera Sf. Petru Movilă a fost aprobată de Patriarhia de Constantinopol, apoi și de celelalte patriarhii apostolice.

Prin urmare, această lucrare a devenit „o carte oficială a Bisericii Ortodoxe și a limpezit, în spațiul greco-slav-român, polemica dintre catolici și protestanți”⁴⁵.

Importanța ei este dată atât de numărul mare al traducerilor, 20 de ediții în limba română, cât și de faptul că multă vreme ea a reprezentat chiar disciplină/obiect de studiu în școlile teologice din Rusia, Țările Române sau din alte părți.

SUMMARY: St. Hierarch Petru Movilă: Great defender of Orthodoxy: Context, work, importance

Originating from an area where the Orthodox faith was known and lived, in a family with many members who wore the ‘angelic face’, St. Hierarch Petru Movilă

„Petru Movilă și sinodul de la Iași”, în: *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, XVIII (1942), 12, p. 482].

⁴⁴ În secolul al XVII-lea, confesiunile occidentale, romano-catolicismul și protestantismul, spre a se infiltra printre ortodocși, au adoptat o nouă strategie: tipăriturile care conțin „evidente influențe occidentale”, începând cu prefețe la cărți de cult, cu deosebire la *Psaltire* și, mai ales, la fragmente sau cărți biblice traduse și publicate în graiuri ortodoxe și până în forma cea mai răspândită a catehismelor” (Pr. V. IONIȚĂ, „La aniversarea a 350 de ani de la Sinodul de la Iași”, p. 76).

⁴⁵ SF. PETRU MOVILĂ, *Mărturisirea Ortodoxă...*, p. 25.

grew up, formed and cultivated both book science and especially life spiritual. He lived Orthodoxy, but also defended it in different guises.

He defended both the local Orthodoxy in the country, through the measures taken (the increase of the Orthodox Brotherhoods, the printing presses and published books, the works compiled, the administrative measures undertaken in order to strengthen Orthodoxy, its teaching and living). That is why a great philologist, familiar with the life and activity of St. Petru Movilă, stated that he was ‘an exceptional cultural founder and a providential metropolitan’, ‘rebuilding from the ruins the Slavic Orthodox Church in the Kingdom of Poland (which then included part of Ukraine and Belarus)’. Internally, Petru Movilă, in order to strengthen Orthodoxy, instituted vicars, one for Ukraine, another for Belarus-Lithuania, and deacons. In their turn, the deacons were supervised by trusted people of the metropolitan, recruited from among the learned monks. Every year he convenes the council of priests and deacons to make the necessary decisions for the smooth running of church life. Also, a consistory of learned men was organized to investigate and judge the misconduct of the clergy, when appropriate. He took measures against the remarriage of priests, to strengthen monastic discipline, to stop Christian women from serving the Jews etc.

At the same time, St. Hierarch Petru Movilă made a fundamental contribution to the defense of universal Orthodoxy by composing the Confession of Faith that bears his name, being called the ‘Father of Modern Orthodox Theology’.

Let’s not forget that the 17th century represents the century of Confessions of Faith. As a result of the aggressive proselytism exercised by the two Churches, Catholic and Protestant, Orthodoxy took a stand. Thus appeared the Confessions of Mitrofan Kriopoulos, Petru Movilă, Dositheus II Notarius of Jerusalem and that of Nicolae Milescu Spătarul. Among all, that of the Holy Hierarch Petru Movilă is more complete and systematic, only she receiving the gyre of church authority and only she being assumed as the Confession of the entire Orthodoxy. If Kriopoulos and Dosithei, as well as Milescu, wrote somewhat in their personal name, without the official sanction of the Church, the work of Saint Peter Movilă was approved by the Patriarchate of Constantinople, then also by the other Apostolic Patriarchates. Therefore, this work became, therefore, ‘an official book of the Orthodox Church and clarified, in the Greco-Slavic-Romanian space, the polemic between Catholics and Protestants’.

Its importance is given by the large number of translations, 20 editions in Romanian, and the fact that for a long time it even represented a discipline/subject of study in theological schools in Russia, the Romanian Countries or elsewhere.

